

критичну оцінку дій і рішень органів влади, використовуючи для цього трибуну парламенту, представницьких органів, збори, мітинги, інші заходи, державні і недержавні засоби масової інформації в порядку, встановленому законом; в) розробляти і вносити в установленому порядку на розгляд глави держави, парламенту, уряду, місцевих органів влади проекти законів, постанов уряду, програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля, які є обов'язковим для розгляду зазначеними органами, а також вносити пропозиції з кадрових питань; г) подавати інтерпеляції до уряду чи окремих його членів; д) організовувати та проводити відповідно до чинного законодавства масові заходи на підтримку своєї політичної позиції та для критики діяльності органів державної влади, створювати в разі необхідності координаційні структури для узгодження дій опозиційних сил.

Політична реформа в Україні покликана не «вбити паростки парламентаризму», як це намагаються подати окремі вітчизняні політики, а навпаки, сприяти розвитку інституту парламентаризму, надаючи його не стільки нового змісту, скільки нової форми, нових можливостей, нових перспектив. Це, в свою чергу, повністю відповідає загальній логіці побудови в Україні правової держави і громадянського суспільства.

ВІДНОШЕННЯ ДО ВЛАДИ У СВЯТОМУ ПИСЬМІ⁵²

*Дацюк Олександр Анатолійович,
доктор філософії, кандидат богослов'я, протоієрей, секретар Хмельницької єпархії УПЦ*

Біблія не містить прямої парадигми людських прав і свобод у готовому вигляді. Там мало теорії, але там є багато практики: реальних історій, описів подій, тощо. Тобто там є чимало прикладів з яких можна робити певні

⁵² в основу статті покладена лекція А.Десницького: Десницький А. Людина і влада у Біблії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WWW7iXHhIqk>

висновки. Загальний мейнстрим біблійної концепції відношення до влади – лояльність.

Сьогодні є нагальна потреба популяризувати Святе Письмо, розглядаючи його у зв'язку з актуальними питаннями, яке ставить життя перед кожною людиною. Отже, розуміння прав людини стоїть у певному зв'язку з біблійними подіями та біблійною історією.

Розглядаючи історію єврейського народу у Старому Завіті, слід зазначити, що рятуючись від рабства єгипетського, євреї жили харизматичною громадою, не утворюючи держави у сучасному розумінні. На чолі їхньої громади стояв харизматичний лідер – спершу це був Мойсей, далі – Ісус Навин.

Ісус Навин вводить євреїв у Ханаан, де живе далі ця харизматична громада, яка у певний час говорить: «Дай нам царя, щоб ми були як інші народи...» (1 Цар. 8: 4-22): «...мужі ізраїльські збираються і приходять до Самуїла ...5 і сказали йому: Ось ти постарівся, і твої сини не ходять твоєю дорогою. І постав тепер над нами царя, щоб нас судив так, як і інші народи. 6 І слово було поганим в очах Самуїла, як сказали: Дай нам царя, щоб нас судив. І помолився Самуїл до Господа. 7 І сказав Господь до Самуїла: Послухайся голосу народу, так як тобі говорять, бо не тебе зневажили, але Мене зневажили, щоб Я не царював над ними. 8 За всіма ділами, які вчинили Мені від того дня, коли Я їх вивів з Єгипту, аж до цього дня, і оставили Мене і служили іншим богам, так і тобі ці чинять. 9 І тепер послухай їхній голос. Тільки свідчачи засвідчи їм і звістиш їм правила царя, який царюватиме над ними. 10 І Самуїл сказав всі господні слова до народу, що просять у нього царя, 11 і сказав: Це буде правило царя, який царюватиме над вами: Ваших синів візьме і поставить їх в своє військо і на свої коні і бігтимуть перед його колісницями; 12 і поставить їх собі тисячниками і сотниками і женцями своїх жнив і збирачами свого винограду, і щоб чинили його воєнне знаряддя і знаряддя його колісниць. 13 І візьме ваших дочок за виготовниць парфумів і за кухарок і за пекарок 14 і ваші поля і ваші виноградники і ваші добрі оливкові сади візьме і дасть своїм рабам. 15 І на ваше насіння і на ваші виноградники наложить десятину і дасть

своїм скопцям і своїм рабам. 16 І ваші раби і ваші рабині і ваші добрі стада і ваші осли забере і візьме десятину на свої діла 17 і на ваші стада наложить десятину, і ви будете йому рабами. 18 І в тому дні закричите з перед лиця вашого царя, якого ви собі вибрали, і Господь не вислухає вас в тих днях, бо ви собі вибрали царя. 19 І нарід не бажав послухатись Самуїла і сказали йому: Ні, але хай над нами буде цар, 20 і будемо і ми так як всі народи, і наш цар судитиме нас і вийде перед нами і воюватиме нашу війну. 21 І Самуїл послухав всі слова народу і говорив їх до Господніх вух. 22 І сказав Господь до Самуїла: Послухайся їхнього голосу і постав їм царя...».

Отже, ми бачимо, що Господь не схвалює цієї по своїй суті гріховної ідеї, але велить Ісусу Навину таки поставити євреям царя, водночас попереджаючи про наслідки.

«Бути як інші народи» - ось чого хоче громада, але протягом історії ми бачимо, що євреї якраз і не були «як всі народи», тобто вони, на відміну від інших народів, мали віру у Єдиного Бога, натомість, як інші були язичники; євреї ж мали закони, відповідно до Синайського законодавства.

Дослідники Біблії вважають, що приведений фрагмент книги Царів писався вже під час існування царської влади, або навіть після її падіння, тобто автор вже чітко усвідомлював якою є влада царя...

Слід ще раз підкреслити: пророк Самуїл одразу не приймає цього прохання, але Бог наказує підкоритися... Іншими словами, Бог говорить наступне: «...це придумали люди, це веління не Моє, але якщо хочете – спробуйте, та вам це не сподобається...».

Далі, читаючи Біблію, ми бачимо, що і справді з царями євреям не щастило – хороших царів було мало: Давид, Соломон, Єзекія, Іосія і все! Інші були погані і дуже погані. З цього маємо, що Старозавітна єврейська спільнота у впровадженні царів не мала розвитку, але навпаки – мала деградацію. Період царів скінчився розділенням царства: спочатку зникло Північне царство, а згодом і Південне.

Щодо поставлення царів у давньому Ізраїлі, то читаючи Псалтир, ми бачимо, наприклад у 2-му псалмі, що Царя обирають не люди – це не референдум, не вибори, його призначає Сам Бог. Цей псалом згодом почали тлумачити лише у Месіанському смислі, але тут ми бачимо і Божественну санкцію – цар, як помазаник Бога, як син... Хоч з Біблії ми вже знаємо, як держава ізраїльська постійно занепадає, але про царя говориться у Псалмі 2-му лише добре: «Чому розлютились народи і народи повчилися марного? 2 Встали царі землі, і володарі зібралися разом проти Господа і проти його Христа. 3 Розірвім їхні кайдани і відкиньмо від себе їхнє ярмо. 4 Той, що живе на небі, висміє їх, і Господь покпить з них. 5 Тоді Він заговорить до них в своїм гніві і в своїй люті зведе на них замішання. 6 Я ж ним був поставлений царем над Сіоном - його святою горою, 7 сповіщаючи господні накази. Господь сказав до мене: Ти є мій син, Я сьогодні тебе породив. 8 Попроси в Мене, і дам тобі народи в твою спадщину і твоє насліддя - кінці землі. 9 Ти їх пастимеш залізною палицею, розібеш їх наче глиняний посуд. 10 І тепер, царі, розумійте. Навчіться, ви всі, що судите землю. 11 Послужіть Господеві в страхі і радійте йому з тремтінням. 12 Почитайте Сина, щоб часом Господь не розгнівався і ви не згинули з праведної дороги. Коли загориться його гнів, блаженні всі, що на нього надіються».

Далі ми бачимо, що кілька речей, відповідно до прав людини з точки зору Ветхого Завіту, є недоторканими – це приватне життя і майно (зокрема право на володіння землею).

Пророк Нафан у 2 Цар. 12 суворо винуватить царя Давида за випадок з Вірсавією та Урією і Господь наказує його смертю дитини, народженої від Вірсавії і згодом невеликою міжусобицею – вірш 11-12: «Так говорить Господь: Ось Я наводжу на тебе зло з твого дому, і заберу твоїх жінок перед твоїми очима і дам твому ближньому, і переспить з твоїми жінками перед цим сонцем. 12 Томущо ти потайки вчинив, і Я вчиню це слово перед всім Ізраїлем і перед цим сонцем...». Тут він пророкує маленьку громадянську війну, коли це зробить улюблений син царя Давида Авессалом (який на очах всього Ізраїлю

входить в гарем і спить з його жінками). Ця ситуація описується як абсолютно неприпустима, а для царя немає нічого більш принизливого. Тут явне попередження, що «влазити у чуже ліжко» неприпустимо.

Інша ситуація вже з іншим царем – Ахавом, який навпаки був, напевне, найбільш поганим правителем і дружина його також була нечестива. Це історія про те, як держава в особі царя хоче конфіскувати собі земельну ділянку громадянина (ситуація яка і зараз актуальна для багатьох) і не може. Це описується у 3-й книзі Царств 21: Цар пропонує Навуфею (Навоту) навіть гроші і немалі, але той відмовляється і цар нічого не може з цим зробити. Його дружина згодом влаштовує так, що Навуфея звинувачують у державній зраді і страчують та лише тоді землю забирають, але не раніше.

Отже, дружина і земля – власність людини і ніхто не має права її відібрати, відповідно до біблійних текстів. Спроба у це втручатися – найгірше, що може робити державна влада. Тут є визначений висновок: приватне життя у Біблії цінується дуже високо.

Варто ще згадати у цьому контексті три причини чоловікові не йти на війну: це коли він побудував будинок, посадив виноградник і одружився (Втор. 20), відповідно до біблійних текстів Ветхого Завіту. Тобто коли він ще не встиг насолодитися приватним життям, яке виявляється важливішим. Це не концепція прав людини у чистому вигляді, але це права приватної людини, які вище за будь-яку примху і навіть державну необхідність.

У випадку з Навуфеєм, до Ахава приходить пророк Ілля (3 Цар. 21) і суворо дорікає йому (за те, що царська влада втрутилася у приватні права людини): «... так говорить Господь: убив і отримуєш спадок?.. На тому ж місці, де пси лизали кров Навуфея (Навота), вони лизатимуть і твою власну кров...» (3 Цар. 21:19). Ситуація прямої загрози виникає лише тоді, коли державна влада втручається у приватне життя. Язичницькі культи, гоніння на пророків, тощо, викликаючи обурення, таких різких слів все ж не викликають...

Далі у кн. Даниїла 4, яка говорить про життя євреїв при дворі вавилонському (у майбутньому персидському) та про історію царя

Навуходоносора. Цар Навуходоносор хвалиться, що побудував Вавілон і одразу втрачає людську подобу (лікантропія) (Дан. 4:28-30). Спроба піднятися принижує і як тільки він це усвідомлює – одужує і навіть відновлюється у царській владі. Лише він помислив про себе, як про джерело влади – втрачає усіляку гідність.

А ще книга пророка Даниїла говорить про релігійну свободу, право на яку євреї відстоювали у Вавілоні.

Це те, що стосується Ветхого Завіту.

У Євангелії про державу майже нічого не говориться прямо, адже там більше приватні історії, які мають космічне значення, але дещо є (наприклад, про податки – «Богові Боже, а кесарю кесарево» - на монетах було написано «Divus Augustus Pontifex Maximus» - «Божественний Август і найвищий жрець»), а ось коли християнство починає виходити у зовнішній світ і мати відношення з державою, там, починаючи з книги Діян апостольських, вже ми бачимо більше проявів таких взаємин.

Далі нас цікавить епізод, описаний у книзі Діян 22 розд. Про випадок з апостолом Павлом, коли його хотіли вбити євреї з Єрусалиму і римські війська його арештовують. Трибун хотів наказати Павла, на що він відказав: чи гідно вам без суду наказувати римського громадянина (лише римські громадяни володіли усіма правами і свободами на той час у імперії). Центуріон сказав про це трибуну, на що той відповів, відверто зізнавшись, що йому римське громадянство коштувало чимало грошей, а ап. Павло відповідає, що народився римським громадянином... Тут справа міняє напрямок і Павла, за його бажанням і за казенний рахунок, відправляють до Риму, щоб справу розглядав сам імператор (римські громадяни мали на це право), і це слугує справі проповіді. Не випадково цей епізод увійшов до книги Діян апостольських, де викладена історія про народження Церкви. Питання «навіщо»? Тут прокламація на майбутнє – апостол Павел скористався своїми правами та привілеями (не зовсім як людини, але як римського громадянина), щоб відправитись до Риму (для проповіді) і він не стидається це робити.

У майбутньому християнство також час від часу досить часто користується послугами держави. Дехто каже, що це погано. Але вже у книзі Діянь це є. Так і у Ветхому Завіті, Бог користується для керівництва народом царською владою, хоч вона і недосконала. Отже, сама ідея використання держави не погана. І коли ми сьогодні чуємо, що віруюча людина не може мати прав, смиритися і т.п., ми бачимо, що апостол Павел з цим не згоден, інакше його б просто убили євреї в Єрусалимі (або суттєво покалічили).

Тут є висновок – навіть якщо держава неідеальна, вона може слугувати людині, може також бути інструментом проповіді. Є держава, яка сама по собі не дуже добра, але вона дозволяє робити і дещо добре.

Послання до Римлян 13 говорить про лояльність ап. Павла до влади: «...1 Кожна людина хай кориться вищій владі, бо нема влади, яка не була б від Бога; існуючі [влади] встановлені Богом. 2 Хто противиться владі, противиться Божій постанові; хто противиться - накликає на себе осуд. 3 Володарі страшні не для добрих діл, а для злих. Хочеш не боятися влади? Роби добро - і матимеш від неї похвалу. 4 Володар - Божий слуга, він тобі на добро. Якщо зло робиш, бійся: бо не даремно він меча носить. Він є Божим слугою і мстить у гніві тому, хто чинить зло. 5 Йому треба коритися не тільки через гнів, а й заради сумління. 6 Тому ви й податки платите, - бо вони слуги Божі саме на це. 7 Дайте всім належне: кому податок - податок, кому мито - мито, кому страх - страх, кому пошану - пошану. 8 Нікому ні в чому не будьте винними, за винятком любові один до одного. Адже хто любить іншого, той виконав закон».

Звісно, тут представлена ідеальна картинка, з якої слідує, що влада є благом і навіть інструментом у Божих руках і вона однозначно краща за анархію, бо у протилежному випадку апостола міг би розірвати розлючений натовп. Але вірш 8-й представляє наявність нової реальності всередині громади: «Нікому ні в чому не будьте винними, за винятком любові». Іншими словами він говорить наступне: «давайте те, що ми винні державі, їй це віддамо, але один з одним ми маємо нову реальність, іншу, вищу...».

Ап. Павло проявляє лояльність до влади, зокрема і тому, що пише саме до римлян, у столицю, тобто цілком ймовірно, що його послання прочитає навіть імператор. Іншими словами, він показує, що християн владі нічого боятись, виступаючи як апологет.

У посланні Філіпійцям 2-й розділ, ми знаходимо інші слова, у яких можна побачити політичну складову: «6 Він, маючи Божу природу, не вважав за здобич бути рівним Богові, 7 але принизив самого себе, прийняв вигляд раба, став подібним до людини, і в подобі з'явився як людина; 8 упокорив себе, став слухняним аж до смерти, - і то до смерти хресної. 9 Тому Бог підніс його, дав йому ім'я понад усяке інше ім'я, 10 щоб перед ім'ям Ісуса вклонилося кожне коліно - і небесних, і земних, і підземних; 11 і щоб кожною мовою визналося, що Ісус Христос - це Господь на славу Бога Отця!».

Тут слово «Кіріос» (грец.) або «Домінус» (лат.) – титул, яким називали лише правителя, імператора...

В іншому місці – у Євангелії, де Пілат питає Христа «Чи Ти Цар іудейський?», він отримує відповідь: «Ти сказав» (тобто, «у тій системі координат, яку ти пропонуєш – ти правий..., так, але царство Моє не від світу цього...»). Пілат хоче відпустити Христа, розуміючи, що тут царство іншого порядку, тут немає зради, державної небезпеки, тощо.

З цих уривків слідує, що лояльність до влади апостола у тому смислі, що християни не претендують на політичну владу, їх система координат інша.

Дивлячись на дії ап. Павла у книзі Діянь, ми бачимо також, що там присутній захист гідності людини перед державною машиною. За біблійним розумінням людини, як образу та подоби Божої, ми бачимо, що у людині є дещо вище за державу. Цього немає у державних системах Вавилону чи Риму, але є у Біблії і, як про те йшлося вище, спроба Навуходносора прирівняти себе до Бога завершується плачевно – він втрачає і людську подобу. Отже. Порушення прав людини веде до певних наслідків.

Звичайно, у Біблії є епізоди, де порушуються права, є війни, знищення народів, тощо. У книзі Діянь є спірний випадок Ананії і Сапфіри ... (там не ап.

Петро убиває їх, але вони умирають самі...). Тобто у Біблії немає готового кодексу прав людини, але ті речі, які ми відносимо до області її прав, вони уперше в Середземноморсько-Європейському реалі з'являються саме у Біблії.

Інше джерело цих ідей – античність.

Але джерело прав, що держава не може відібрати власність, дружину, тощо містяться саме у Біблії. Саме вона створювала те середовище, у якому ці ідеї мали своє втілення.

Цікавий момент, що в часи реформації, з посиланням на Біблію, християни почали відстоювати свої права збирати гриби та дрова у лісах, ловити рибу у річках, тощо, посилаючись на те, що земля була створена Богом і дана усім людям.

Одним словом, у Біблії звучить уперше те, що згодом викристалізується, як концепція прав людини і вище приведені думки яскраво свідчать про це.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА МИРНІ ЗБОРИ, МІТИНГИ, ДЕМОНСТРАЦІЇ: ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ

*Загороднюк Андрій Григорович,
суддя Сьомого апеляційного адміністративного суду;
аспірант юридичного факультету Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

На сучасному етапі розвитку України гостро стоїть проблема законодавчого врегулювання права, передбаченого ст.39 Конституції України - збиратися мирно, без зброї, проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. До Верховної Ради України неодноразово подавалися відповідні проекти законів, проте жоден з них не був прийнятий в цілому. На нашу думку, однією з причин такого незадовільного регулювання вказаного конституційного права є відсутність достатнього наукового підґрунтя до глибокого і всебічного визначення зборів, мітингів, походів та демонстрацій, тому тема є актуальною.